

¿Existeix una literatura pirinenca?

Autors i editors discrepen sobre l'existència d'un corpus literari amb denominació d'origen

A. L.
ORGANYÀ

Els autors que van presentar obra a la sessió del matí de la Fira del Llibre: Manel Figuera, Núria García Quera, Alfred Llahí, Josep Massanés, Josep Mitjana, Ernest Costa, Jordi Solé i Albert Villaró Foto: MÀXIMUS

Dissabte al matí. Dia gros de la Fira del Llibre del Pirineu. Una fira que aquest any arriba a la 16a edició amb millor salut que mai. En tres cursos ha doblat el nombre d'estands –fins arribar a les quinze d'aquesta edició, entre els quals Editorial Andorra, 2+1 Editors i Portella– per encabir-hi el que –com indica Manel Figuera, president de l'associació Llibre del Pirineu i autor d'El Baridà. 39 indrets llegendaris– sembla un petit miracle. Ho és, de fet: que un tros de món com l'Alt Pirineu, en què amb prou feines viu el 3% de la població catalana, concentri un 20% de la producció editorial en català: «Ni el Berguedà ni el Ripollès ni la Garrotxa, amb molta més densitat, s'acosten remotament en aquesta hiperactivitat editorial», recalca. I el novel·lista Albert Villaró, present ahir a Organyà per partida doble –hi presentava Les cobles del Peirot i L'escala del dolor– corrobora l'observació: «En cap altre territori del domini lingüístic s'escriuen i es publiquen tants llibres, proporcionalment a la població. No sabria dir ben bé per què, però el fet és que el Pirineu genera molt de material literari».

Així és, si ens hem de cenyir a criteris comptables: incloent-hi les editorials andorranes, més de mig centenar de novetats anuals. Però ves per on, i contra tot pronòstic en aquests temps en què fires de la temàtica més exòtica congreguen multituds, amb prou feines unes desenes de visitants desfilaven ahir per la vela de la Fira del Llibre. ¿Com és possible que tanta oferta editorial convisqui amb tant escàs interès per part del públic? I novament Figuera encertava adonar-ne la clau: «Fallem en la difusió. El nostre gran error és accontentar-nos a vendre les nostres obres a la gent del Pirineu. Aquest és el primer mercat, òbviament, però el gran comprador és el turista.

¿Quants turistes han vingut, avui? El gran públic potencial és precisament el de fora, el que percep el Pirineu com un territori i un país únic i exòtic. I és a ell a qui hem d'arribar.»

Ràfting, formatge i llibres

Un consell més fàcil de predicar que de practicar. Figuera posa els esports d'aventura com l'exemple que s'ha de seguir, i insisteix en una feina a llarg termini consistent a assistir als grans saraus editorials, des de la Setmana del Llibre de Barcelona –sembla que el ministeri de Cultura li hagi llegit aquest any el pensament– fins a la fira del Llibre de Muntanya: «Que no passi com ara, que la literatura que es produeix aquí moltes vegades és introbable a biblioteques i llibreries. I hi ha molta gent, fins i tot entre els autors, que es pensen que aquí no s'escriu. ¡Quan és on, proporcionalment, més s'escriu de tot el territori!» En un sentit similar es pronuncia l'escriptor i activista Isidre Domenjó, per a qui determinades activitats tradicionals relacionades amb la producció artesanal –com ara els formatges d'Ossera, de renom internacional– han consolidat el Pirineu com una imatge d'altíssima qualitat a la qual es podria associar la literatura pirinenca.

I aquí sorgeix el dilema, perquè... ¿existeix de debò, una literatura específicament pirinenca? ¿O constitueix tan sols una denominació d'origen informal i aplicable als autors que treballen en aquest racó de món sense cap altra tret en comú que la contingència geogràfica? La sola existència d'una Fira del Llibre del Pirineu sembla indicar que hi ha qui hi creu, i molt, en la literatura pirinenca. Però atenció als adjectius i a les conjuncions, perquè literatura pirinenca no sempre –per no dir quasi mai– equival en la concepció d'autors i editors a literatura del Pirineu i tampoc a literatura al Pirineu. Per a la barcelonina Núria García Quera –autora de *Nou viatge al Pirineu* i ideòloga de la Casa de les Lletres del Pirineu, oops– «el que existeixen són autors que viuen al Pirineu i escriuen sobre el seu marc geogràfic, igual que viuen aquí però que escriuen sobre realitats que no hi tenen res a veure i també autors de fora que pel que sigui toquen literàriament aquest territori. El geogràfic és al meu entendre l'únic vincle que comparteixen».

¿De segona divisió?

El mateix fil argumental que estira Txema Díaz-Torrent, membre del col·lectiu Portella –atenció: el número 5 al carrer el 15 de novembre– i que es resisteix a parlar de literatura pirinenca per la mateixa raó, diu, «que ningú no parla de literatura barcelonina»: «Sí que té sentit fer-ho de llibre del Pirineu, en el sentit de llibre concebut, escrit o publicat aquí, però no crec que existeixi una literatura pirinenca si per això entenem un corpus temàticament o estilísticament unitari». Considera fins i tot contraproductiu insistir en una denominació d'origen pirinenca si això implica «renunciar a la diversitat, que constitueix precisament el gran valor de la literatura que es cou aquí». Just a l'altre costat del quadrilàter hi trobem Marcel·lí Pascual, l'ànima d'Edicions Salòria, activíssim els últims anys, i que ho té claríssim: existeix, sí, una literatura pirinenca, local i de proximitat, identificada amb el territori i produïda per autors del país, ben sovint no professionals, sense pretensions literàries però que parlen d'experiències quotidianes, pròximes al lector.

Autors, obres i temàtiques que difícilment arribaran a les llibreries de Barcelona, assumeix, però amb les quals «és possible crear un segell, una marca pròpia amb què arribar al seu públic». És precisament aquest sentiment identitari, reivindicatiu, d'afirmació existencial, el que el periodista Alfred Llahí entén com a trets que permeten parlar, encara avui, de literatura pròpiament pirinenca. Opina l'autor d'*Històries de la nostra història* –i cara visible de 2+1 Editors– que tot i el boom bibliogràfic dels últims temps «la majoria d'autors i d'obres que es publiquen continuen sent una reivindicació de les arrels, una justificació del territori». No ho tenen tan clar dos històrics d'aquesta literatura pirinenca com ho són –tornem al començament– Obiols i Figuera.

Recorden, d'una banda, la incomoditat que no fa tant de temps generava en determinats autors diguem-ne locals que els posessin al sac dels autors pirinencs, i com per aquesta mateixa raó es va optar per dir-li del Pirineu, denominació pel que es veu més assèptica, tant a l'associació com a la fira. Sosté el primer que parlar de literatura pirinenca va tenir sentit fins als anys 80, quan una colla d'autors que seguien el camí obert pel pallarès Joan Lluís van escriure sobre una societat agrícola en clar retrocés, de la crisi de la forma de vida tradicional: «D'una banda, tot aquell xup xup va representar l'afloreament de la literatura d'aquesta terra, fins aleshores pràcticament invisible; però vam saturar el mercat». Tot això perviu –i el catàleg de Salòria n'és una bona mostra. Però al costat d'aquesta literatura pirinenca anticèntric ha sorgit els últims dos decennis una generació d'autors del país «amb una cosmovisió universal i que escriu al marge de tot aquest imaginari pròpiament pirinenc que constituïa la història compartida, el passat agrícola, les llegendes comunes, l'orografia i la condició de terra de frontera», diu Figuera. «L'únic vincle de la novel·la o la poesia que cultiven és que escriuen des del Pirineu».

Així que cada vegada té menys sentit sostenir l'existència d'una literatura pirinenca, opina Obiols. I segons com, afortunadament, perquè persisteix, diu, aquell vell prejudici que li engipona a autors i obres locals la llufa de literatura mediocre, de segona o tercera fila: «Si es plantejés per a la literatura una mena denominació d'origen Catalunya, tinc el convenciment que s'hi apuntarien pràcticament el 100% dels autors. Però una denominació d'origen Pirineus... La veritat, no sé quants s'hi arriscarien». ¿Què es pot fer per competir a la mateixa lliga que les grans editorials de Barcelona, amb tots els seus recursos? ¿O almenys, per intentar-ho? D'entrada, «escriure bé», com diu l'editoria Àngels Xandri, d'Editoriañl Andorra. Aquest és l'únic tret diferencial, i la qualitat és ven i es promociona sola. Obiols apunta cap a la novel·la, com el gran gènere contemporani que és, així com al llibre de viatges i la biografia de personatges vinculats amb el Pirineu –i cita els casos de la dissenyadora Rosa Clarà, amb arrels a Viu de LLevata, i del xilè José Tohá, que va ser primer ministre d'Allende i els pares del qual eren fills de Soterranya, a la Conca de Tremp; Xandri, per intensificar la presència a les fires sectorials, seguint la via estrenada aquest any pel ministeri de Cultura a la Setmana del Llibre de Barcelona; i Figuera, ja s'ha dit, per la difusió, l'assignatura pendent. I mentre discutim si gall o gallina, només Llahí apunta al llibre electrònic com una oportunitat per posar el marcador a zero i escurçar distàncies respecte als grans monstres de l'edició.